

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

שם השיעור (0-86-400): חטא העגל: טעות או בגידה נוראה
שם המרצה (כתובת דוא"ל): תמיר גרנות

חטא העגל – טעות או בגידה נוראה

אבן עזרא הפירוש הארוך שמות לב, יא

ולפי דעתי, כי טעמי התפלה שווים, כאשר אפשר. כי איך יחלה פני השם לפני שרוף העגל וישק את בני ישראל ויהרוג עובדיו. רק השם רמז לו שיתפלל אחר רדתו ויסיר העגל. על כן כתוב 'אולי אכפרה בעד חטאתכם' אחר שהסיר החטאת, כאשר כתוב: 'ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל'. והנה, בעבור שהשם אמר לו 'ועתה הניחה לי', הזכיר התפילה שהתפלל בהתנפלו לפני השם. וזאת הפרשה הייתה ראויה להיכתב אחר 'וישב משה אל ה', ואין מוקדם ומאוחר בתורה [...] כי אין הדעת סובלת שיתפלל משה בעד ישראל ועבודת גילולים ביניהם עד שהסיר אותה.

רמב"ן שמות לד, יא

ולכן נראה, כי כאשר אמר לו 'הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם' – מייד חילה פני השם ולא אחר כלל, כי היה ירא פן יצא הקצף מלפני ה' ויחל הנגף לכלותם כרגע, ומיד אמר 'למה ה' יחרה אפך בעמך'... והנה התפלל עליהם, ונחם השם על הרעה אשר דבר להרוג אותם ולכלותם, לא שנתרצה להם, רק שאמר 'נחמתי לא אעשה כלה'. וכיון שהיה לו פנאי – ירד משה ושרף את העגל והרג עובדיו, ואחר כן אמר לעם 'אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם', שימחול לכם.)

עבודה זרה נג ע"ב

אלא מדפלחו ישראל לעגל, גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים... ודלמא בעגל הוא דניחא להו, במידי אחרינא לא ! אמר קרא :
"אלה אלהיך ישראל", מלמד שאיוו לאלוהות הרבה.

אבן עזרא שמות

חלילה חלילה שעשה אהרן עבודת גלולים. גם ישראל לא בקשו עבודה זרה, רק חשבו, שמת משה שהסיעם מים סוף, כאשר פירשתי. כי ראו שהמן אינו יורד בהר סיני, ומשה התעכב שם ארבעים יום. ואין כח באדם לחיות זה הזמן בלא מאכל, כי הוא לא אמר להם מתי ירד. [...] ומלת "אלהים" – כבוד חונה בצורת גויה וככה אמרו: "אשר ילכו לפנינו".

רמב"ן שמות

וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו, לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים... אבל הענין כמו שאמרתי, שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה, וקבלו עבודת אלהותו עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם.

ריה"ל כוזרי א צז

והיו בני ישראל מצפים למה שייעד אותם משה שיוריד להם ענין מאת ה' שיראו אותו ויקבילוהו כאשר היו מקבילים עמוד הענין ועמוד האש בצאתם ממצרים, אשר היו מביטים אליו ומקבילים ומגדלים אותו ומשתחווים נכחו לאלהים [...] וכאשר שמעו העם דברי עשרת הדברים ועלה משה אל ההר להוריד להם הלוחות כתובים ולעשות להם ארון להיות להם דבר נראה שיכוונו נגדו, שבו הברית לאלהים והבריאה הרבונית, ר"ל הלוחות, זולת מה שדבק בארון מהענין והכבוד ומה שנראה בעבורו מהמופתים, ונשארו העם מצפים לרדת משה [...] ובושש מהם ארבעים יום והוא לא לקח צידה ולא נפרד מהם אלא על מנת שישוב ליומו, אז גברה המחשבה הרעה על קצת ההמון ההוא הגדול והתחילו המון העם להחלק מחלקות ומרבים העצות והמחשבות עד שנצטרכו מהם אנשים לבקש נעבד מורגש יכונו נגדו כשאר האומות, מבלי שיכחשו באלהות מוציאים ממצרים אבל שיהיה מונח להם להקביל אליו, כשיספרו נפלאות אלהים [...] וחטאתם היה בצירור אשר נאסר עליהם ושיחסו ענין אלהי אל מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלהים. (ספר הכוזרי מאמר א, צז)

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ז

חמשה הן הנקראים ה מינים: האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג, והאומר שיש שם מנהיג אבל הן שנים או יותר, והאומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה, וכן האומר שאינו לבדו הראשון וצור לכל, וכן העובד כוכב או מזל וזולתו כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים כל אחד מחמשה אלו הוא מין. +/השגת הראב"ד/
והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה. "א"א ולמה קרא לזה מין וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות.

מלכים א יב, כח. יחזקאל א, ז. תהילים קו, יט.